

Asia: VN/5843/2026

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus hyvinvointialueen seuranta- ja arviointivelvollisuudesta sekä seurannan vähimmäistiedoista ja vähimmäistiedon hallintamalleista

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne tähän tekstikenttään

Kuntoutuksen toimialayhdistys (KTAY) lausuu asetuksesta hyvinvointialueen seuranta- ja arviointivelvollisuudesta sekä seurannan vähimmäistiedoista ja vähimmäistiedon hallintamalleista kuntoutuspalvelujen, mutta jossain määrin myös työ- ja toimintakyvyn näkökulmasta. On tärkeää, että vähimmäistietosisällöistä säädetään kansallisesti. Asetuksella annetaan lähtökohdat valtakunnalliselle tiedonkeruulle sekä luodaan edellytyksiä valtakunnallisesti vertailukelpoisen tietopohjan muodostumiselle. Tarvitsemme kehittyvää, valtakunnallisesti yhtenäistä, laadukasta ja vertailukelpoista tietopohjaa, jossa mukana on myös kuntoutuspalveluihin liittyviä sisältöjä ja näkökulmia.

Yleisesti voidaan todeta, että tällä hetkellä tietopohja hyvinvointialueiden järjestämistä ja pääosin itse tuottamista kuntoutuspalveluista on puutteellinen, jopa heikko. Toistaiseksi yritykset selvittää kokonaisuutta ovat päättäneet siihen lopputulemaan, että hyvinvointialueiden kuntoutustoiminta tunnistetaan merkittäväksi osaksi kuntoutusjärjestelmää, mutta tähän toimintaan käytettyjen resurssien määrästä on vaikea saada tietoa – yhteiset indikaattorit puuttuvat eikä tietoa kirjata ja kerätä järjestelmällisesti.

Hyvinvointialueiden järjestämisvastuulla olevista kuntoutuspalveluista tarvitaan perustietoja kuten mitä palveluja tuotetaan, kuinka paljon, mikä on henkilöstörakenne ja – määrät, kuinka paljon on kuntoutettavia missäkin palveluissa, jne. Perusasiat luovat tiedontuotannon perusrakenteen, mutta palvelujen organisoinnin, ohjaamisen ja johtamisen näkökulmasta välttämättömiä tietoja liittyy mm. palvelujen saatavuuteen, kustannuksiin, vaikuttavuuteen ja kustannustehokkuuteen. Tietopohjan puutteet ja heikkoudet ovat olleet tiedossa pitkään, mutta toistaiseksi myönteinen kehitys on ollut hidasta.

Huhtikuun 2026 lopulla STM:n julkaisemassa Kuntoutuksen uudistamisen toimintasuunnitelmassa vuosille 2026–2030 todetaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon kansallista tietopohjaa tarvitaan kuntoutuksen vaikuttavuuden, päätöksenteon ja johtamisen tueksi, jotta voidaan arvioida palveluiden ja palvelujärjestelmän toimivuutta ja resursseja. Samaisessa kuntoutuksen tietopohjaa

käsittelyssä alaluvussa peräänkuulutetaan kuntoutuksen tietopohjan kehittämistä, jotta kuntoutusta järjestävien tahojen ilmoittamat kuntoutuspalvelujen tiedot ovat kansallisesti yhdenmukaisessa muodossa. Osiossa esitetään, että työ- ja toimintakyvyn sekä kuntoutuspalvelujen kannalta merkitykselliset tiedot otetaan osaksi hyvinvointialueiden tuottamaa vähimmäistietosisältöä. Ehdotus on kannatettava ja tärkeä.

Toimia- verkosto ratkaisulla on heikennetty kansallista kykyä kehittää yhtenäisiä toimintakyvyn mittareita aikana, jolloin tietopohjan vahvistaminen on keskeinen järjestelmäuudistuksen tavoite. Päätös lopettaa Toimia- verkoston koordinointi on johtanut laajan kansallinen asiantuntijaverkoston sekä verkoston tekemän kehittämistyön (toimintakyvyn yhdenmukaisen ja pätevän mittaamisen edistäminen) menettämiseen. Tätä kyseistä ratkaisua on syytä arvioida kriittisesti. On selvää, että kuntoutuksen sekä työ- ja toimintakyvyn kokonaisuudesta luotettavan arvioinnin ja mittariston kehittäminen vaatii resursseja. Jos valmistelutyötä ei tee Toimia-verkoston kaltainen instanssi, niin jokin muu uskottava ratkaisu asialle tarvitaan.

Asetusluonnosta on syytä tarkastella vielä myös siitä näkökulmasta, tunnistetaanko siinä hyvinvointialueille keskeiset yhteistyötahot sekä ylipäättään kokonaisuuden kannalta keskeiset toimijat. Esimerkiksi kuntoutuspalvelujen järjestämisvastuuta on mm. Kelalla ja yhdyspintoja on myös TEM:n, OKM:n ja vaikkapa kuntasektorin suuntaan. Asiakkaat, tieto ja mm. raha liikkuvat eri järjestäjätahojen välillä ja toisaalta eri hallinnonaloilla on omat roolinsa ihmisten työ- ja toimintakyvyn palvelujen kokonaisuudessa. Esimerkiksi sillä, missä määrin ihmisiä ohjataan tietyltä hyvinvointialueelta Kelan järjestämisvastuulla oleviin palveluihin, voi olla vaikutusta palvelujen saatavuuteen, yhdenvertaisuuteen, laatuun, vaikuttavuuteen ja kustannuksiin suhteessa joihinkin muihin hyvinvointialueisiin.

On selvää, että niiden seuranta- ja arviointivaatimusten toteutumisesta, joista säädetään järjestämislain 29 §:ssä, ollaan vielä monin paikoin kaukana. Pykälän mukaan hyvinvointialueiden pitäisi pystyä seuraamaan ja arvioimaan alueellaan palvelujen tarvetta, saatavuutta, laatua, vaikuttavuutta ja yhdenvertaisuutta. Keskeistä on myös pykälässä mainitut palvelujen yhteensovittamisen sekä kustannusten seuranta. Jatkossa tarvitaan huomattavia panostuksia tietojärjestelmiin, automatisointiin ja tiedon laadun varmistamiseen sekä sen huolellista määrittelyä, mitä halutaan seurata ja millaisilla tunnusluvuilla ja mittareilla. Näissä valmisteluissa on aiheellista pitää kuntoutuspalvelut mukana.

Mahdollisuus määritellä vähimmäistietojen sisältöjä ja indikaattoreita vuosittain päivittyvässä prosessissa on hyvä lähtökohtana. Yksin kuntoutuksen kokonaisuudesta merkityksellisten tietojen saaminen osaksi minimietosisältöä tulee vaatimaan vuosien aktiivisen työn. Tietopohjan karttuessa, tietojen laadun varmistuessa ja tiedon keräämiseen käytettävien teknologioiden ja prosessien kehittyessä on syytä arvioida, tulisiko tietyt ilmeiset kerättävät tiedot kirjata asetukseen. Näitä ilmeisiä tietoja löytyy varmasti esimerkiksi kustannusten ja palvelujen saatavuuden kokonaisuuksista. Hallitun ja kustannustehokkaan kehittämisen näkökulmista tarvitaan myös suunnitelmallisuutta. Joitain vuosia eteenpäin ulottuva näkymä vähimmäistietoihin suunniteltuihin täydennyksiin ja muutoksiin tuo ennakoitavuutta ja tukee muutosten hallintaa.

Lausuttavana olevalla asetuksella ei määritellä indikaattoreita vaan toteutetaan indikaattoreita yleisluonteisempaa sääntelyä. Kerättävien vähimmäistietojen hyödyt konkretisoituvat lopulta valittavien indikaattoreiden pohjalta. On ongelmallista, jos eri intressitahot ja tietoja tuottavat tahot eivät pääse vaikuttamaan varsinaisiin kerättäviin vähimmäistietoihin. On tärkeää, että kerättäviin vähimmäistietoihin saadaan kommentointia ja ehdotuksia laajasti mm. sote-kentältä.

Asetusluonnoksen muistiossa tuodaan esille useita kannatettavia asioita ja tavoitteita. Näitä ovat mm. seuraavat asiat ja tavoitteet:

- Tarvitaan uusia rekistereitä ja hyödynnetään nykyisiä
- Pyritään luopumaan mahdollisimman paljon manuaalisista tiedontoimituksista ja siirrytään kohti automatisoituja ratkaisuja
- Puretaan päällekkäisiä ja rinnakkaisia tiedonkeruita

Talvitie Jarno
Kuntoutuksen toimialayhdistys